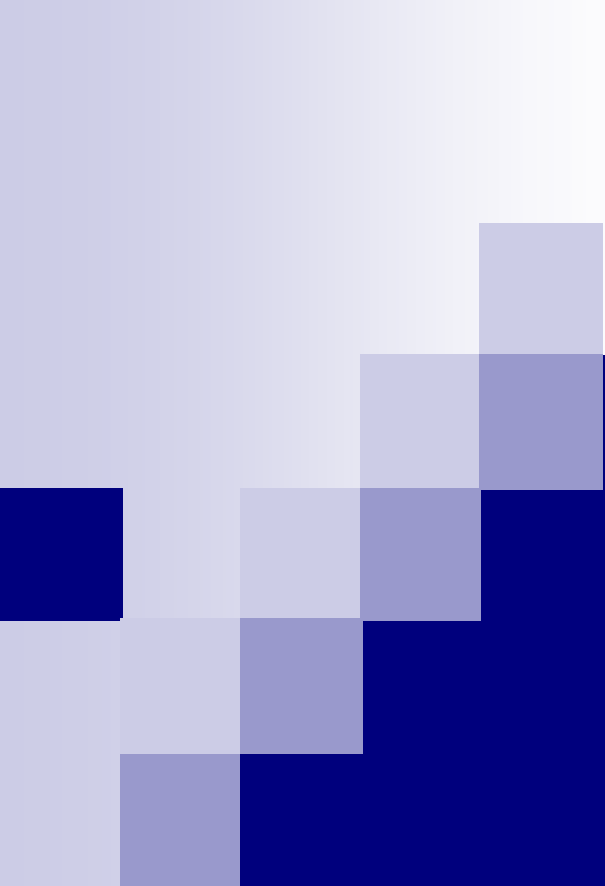

Hva er universitetets egenart og verdi?

Tom Sudmann Therkildsen
27. januar 2010

En gammel debatt

- Sokrates dømmes til døden for å "forføre ungdommen med vranglære" (399 f.Kr.)
- Platons akademi ødelagt av Sulla i 86 f.Kr., og deretter av keiser Justinian i 529
 - Dette markerte slutten på antikken – "the glory that was Greece, the grandeur that was Rome" (Edgar Allen Poe)
- Etter den tid har vi hatt nærmest kontinuerlig debatt om kunnskapens vilkår og institusjonelle forankring

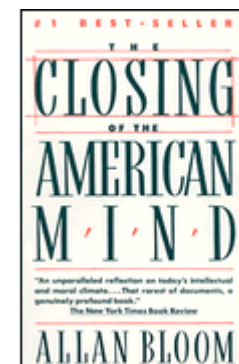
Studentene tar kontroll over universitetet i Córdoba, Argentina. Den såkalte "universitetsrevolusjonen" i 1918 fikk store konsekvenser for universiteter i hele Latin-Amerika, og inspirerte også reformkravene til studentbevegelsen verden over i 1960-årene.

En verdidebatt med mange sider – fra det fundamentale og helt ned til det praktiske

- Hva er kunnskapens formål?
- Hva er kunnskapens grenser?
- Hvordan identifiserer vi "sann" kunnskap?
- Hvem har "eiendomsretten" til kunnskap?
- Hvordan utvikler vi kunnskap, og hvordan formidler vi den?
 -
 -
 -
 -
- Hva er universitetenes viktigste oppgaver?
- Hvordan bør et universitet finansieres, organiseres og styres?

To bøker – to dystre perspektiver

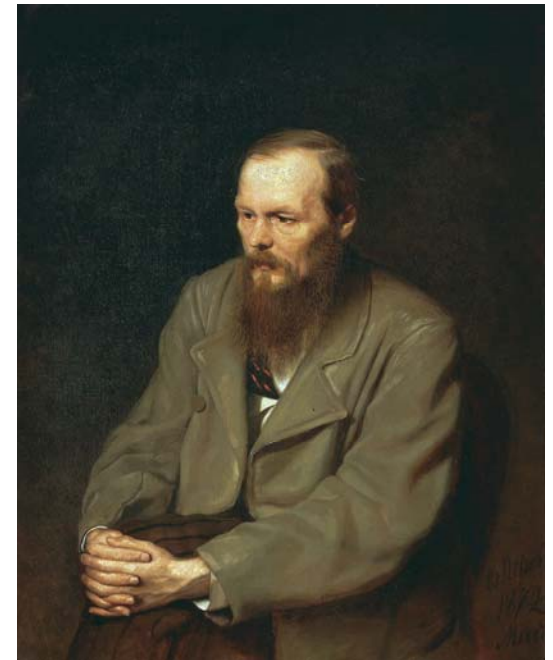
- G. H. von Wright: *"Vitenskapen og fornuften"* – 1986
- Allan Bloom: *"Universitetets sørgelige historie"* – 1987
- Mange av de samme spørsmålene:
 - ☐ Er ufornuft en nødvendig konsekvens av fornuft og opplysning?
 - ☐ Kan ideene fra Opplysningstiden reddes fra seg selv?
 - ☐ Er kunnskapen sin egen verste fiende?
 - ☐ Har universitetene mistet sin identitet?
 - ☐ Er dannelsesidealene tapt for alltid?

En tanke fra Dostojevskij – kunnskap gir ikke frigjøring, men forvirring og oppløsning

”Er man bevisst og opplyst, er man nødt til å bli karakterløs fordi man ikke kan la være å se alle sider av en sak – rett og galt, gyldig og ugyldig. Dermed blir vi i følge Dostojevskij handlingslammet. Den bevisste kan aldri bli en handlingens helt, for den bevisste er i oppløsning. Med andre ord mente Dostojevskij at *opplysning* fører til *oppløsning* og at redningen ligger i Gud.”

Birger Kolsrud Jåsund, 2009

Fjodor Dostojevskij 1821-1881

Fra "Vitenskapen og fornuften": Forskeren har blitt "faustisk" – sannhet har blitt et byttemiddel mot nytte

"Vitenskapens lydighet overfor makten sikres ikke lenger av inkvisisjonen, men av finansdepartementene. Forskningen trenger penger, og "big science" trenger "big money." Men pengene kommer fra et sted hvor man i første omgang ikke er interessert i sannheten for dens egen skyld, bare i avkastningen på investert kapital."

G.H. von Wright, 1986

Fra "Universitetets sørgelige historie": Universitetene er nyttige, men ufarlige

"Universitetene blomstret fordi de syntes å tjene samfunnet slik det ville, ikke som Sokrates tjente det eller Thales unnlot å gjøre det. Derfor er det virkelig sant at det er et spesielt slektskap mellom det liberale universitetet og det liberale demokratiet, ikke fordi professorene er løpegutter for "systemet", men fordi det er det eneste styresettet der de mektige har latt seg overtale til å tro at å la professorene gjøre som de vil, er godt."

Allan Bloom, 1987

Allan Bloom 1930-1992

Noen refleksjoner

- Vitenskapen er "tingliggjort" og løsrevet fra et opprinnelig etisk fundament
 - "Kunnskap gir klokskap, klokskap gir rettferdighet, og rettferdighet er et universelt gode"
- Vitenskap og kunnskap har blitt formålsrasjonelle "produktivkrefter"
 - Det normative er redusert til et studieobjekt
- Det finnes en "idealmode" for samvirket mellom vitenskap og økonomien – det liberale demokratiet
- Men det er det samme demokratiet som utløser vitenskapens destruktive krefter
 - Liberal vitenskap + liberal økonomi = teknisk kontroll, overforbruk og kulturell pessimisme

Fra "Universitetets sørgelige historie"

"Fram til Nietzsche var forsømmelsen av og forakten for Platon og Aristoteles resultatet av en tro på at det de prøvde å gjøre, kunne gjøres langt bedre. (...) Vi utviklet oss ikke videre fra Sokrates, men han markerte begynnelsen på forfallet. Selveste fornuften ble forkastet av filosofien selv. Slik har den røde tråd i hele tradisjonen blitt klippet over, og med den universitetets *raison d'être* slik vi kjenner den. "

Allan Bloom, 1987

Fra "Vitenskapen og fornuften:" På vei mot en hobbesiansk naturtilstand?

"De interne utfordringene til industrisamfunnet er av psykologisk art. Som den dypeste årsak vil jeg fremheve mangelen på verdier som følge av religionens forfall og samfunnets sekularisering. Dette er et hull som den vitenskapelige og tekniske rasjonaliteten ikke makter å fylle. Uten den rettesnor som et allment omfattende norm- og verdisystem tilbyr, blir "kampen for tilværelsen" uhemmet og hensynsløs. Hver og en blir "sin egen lykkens smed."(..) Når kampen skjerpes, blir livet oppjaget og stresset. Ikke bare taperen, men også den framgangsrike opplever tilværelsen som meningsløs. "

G.H. von Wright, 1986

Universitetets paradokser

- Målet er sannhet, men målestokken er nytte
- Målet er kvalitet, men målestokken er kvantitet
- Målet er formidling, men målestokken er tabloid forenkling
- Målet er dannelse, men målstokken er karriere og suksess
- Målet er å utøve selvstendighet, men virkemidlene handler om økt kontroll

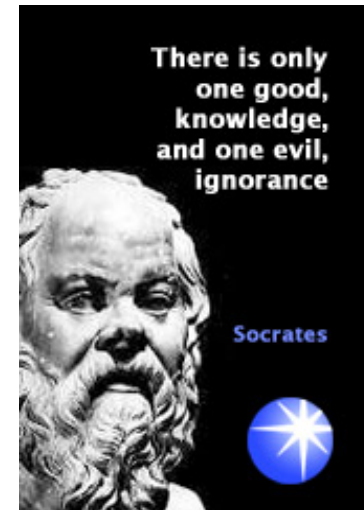
Tilbake til utgangspunktet: Sokrates versus sofistene

”Det finst *noko som allmenngyldig sett er det gode!* Og dette allmenngyldige gode kan vi få innsikt i.

(..)

Dygd eller arete er meir enn det å realisere eit fullverdig menneskeliv i samfunn med andre. På den måten blir det positivt, ikkje negativt bestemt. Grunntydinga av arete som av det norske ordet dygd er å *duge*. Det er den dugande som gjer sakene slik dei skal gjerast. Læraren er dugande når han underviser folk slik han skal.

Smeden er dugande når han lagar gode reiskapar. Eit menneske har dygd når det duger som menneske, når det realiserer mønsteret for kva eit menneskeliv bør vere.”

Sokrates om kunnskap og dannelse (dygd)

”For Sokrates er dygd på ein måte det same som ”kunnskap” (gresk: episteme). Men det han forstår med kunnskap, er heller innfløkt.”

- Kunnskap om oss *sjølve* og den *situasjonen* vi er i
- Innsikt i det *gode*, d.v.s. normativ innsikt
- Kunnskapen må vere *integrert* i personen. Det må vere innsikt som personen verkeleg *står inne for*

Gunnar Skirbekk, 1976

Har vi gitt opp "dannelse" – eller tar vi det for gitt?

"Vi forstår ikke lenger hva dannelse er i all den utdanning vi bedriver. Dette poeng understrekes av det nyeste begrep om dannelse som er kommet opp innenfor pedagogikken: et psykologisk-naturalistisk begrep om menneskets forming og læring gjennom hele livet. Det er et begrep om *livslang læring*, som pussig nok kalles et "helhetlig" dannelsesbegrep, da det ikke har noen ting tilbake av det etisk-eksistensielle alvoret som preger dannelsesbegrepet fra Hegel eller Humboldt."

Anders Lindseth, 2009

Forskning og undervisning er normative aktiviteter – satt i system

”(..) Vitskapleg forskning i moderne samfunn framstår som perspektivistisk og feilbarleg, men likevel som forpliktande overfor gode grunnar og god forskning – kort sagt, vitskapleg forskning bør korkje omfattast som einvis dogmatikk eller allmenn relativisme, men som sjølvkritisk og prøvande kunnskapstileigning (som ”organisert skeptisisme”, jf Robert Merton).”

Gunnar Skirbekk, 2009

Universitetet representerer normer og verdier som er verdt å forsvare

- Det kan ikke være et argument mot vitenskap at den ikke bare besvarer spørsmål, men også stadig reiser *nye* spørsmål
- Det kan heller ikke være et argument mot vitenskap at all kunnskap prinsipielt er reviderbar
- Det kan ikke være et argument mot autonomi, åpenhet og fri utvikling av kunnskap at det nødvendigvis stiller krav til den enkelte og innebærer former for risiko
- Universitetets og forskningens normsystem (normer som åpenhet, saklighet, presisjon, grundighet, kritikk og selvrefleksjon) representerer store verdier
 - For samfunnet og demokratiet
 - For studenter og lærere

Konsekvenser for universitetet

- Universitetets egenart og normgrunnlag må *tydeliggjøres* og *forsvares*
 - Universitetets nytteverdi ligger i dets egenverdi – det er ikke motsatt
 - Samfunnet trenger universitetet for dets egen skyld
- Tanken om universitetets enhet er viktig
 - Et universitet uten spesialisering og spisskompetanse er meningsløst, men det er også et universitet uten en viss faglig bredde
 - Universitetets enhet hviler på dets felles normgrunnlag – et "argumentativt fellesskap" på tvers av disiplinene
- Universitetenes autonomi er viktig
 - Fri og uavhengig forskning er viktig rett og slett fordi den er fri og uavhengig
 - Universitetene representerer verdens mest effektive nettverk for utvikling og formidling av kunnskap
 - Dostovjeskij tar feil; dogmatikk og åpenbaringer kan ikke erstatte fri kunnskapsutvikling

Universitetet og industrien

- Industrien står i behov for å reflektere over sitt eget samfunnsansvar (Corporate Social Responsibility)
- Globalisering innebærer nye kunnskapsutfordringer, ofte på tvers av fagfelt
- Det stilles økte krav til håndtering av risiko
- Industrien greier seg ikke uten spisskompetanse og avansert forskning, men den greier seg heller ikke uten mennesker med et etisk fundament, solid dømmekraft og evne til å sette seg inn i nye problemstillinger

Norge, Sleipner

Iran, Anaran

Algerie, In Amenas